

uke, morala i umetnosti postao očigledan. Ne bismo se više pitali o »čistoti«, ili o našem doživljaju, umetničkih dela. Bili bismo prijemčivi za shvatanja kao što je Deridino — da jezik nije sredstvo za predstavljanje stvarnosti, već stvarnost u kojoj živimo i krećemo se. Bila bi nam bliska dijagnoza o tradicionalnoj filozofiji koju su dali Sartre i Hajdeger — kao pokušaju da se pobjegne iz vremena u večnost, iz slobode u nužnost, iz delanja u kontemplaciju. Društvene nauke bismo shvatile ne kao nezgrapne i neuspesne pokušaje da se imitira elegancija fizike, njena izvesnost i sloboda od »vrednosti«, već predloge o tome kako da se od ljudskih života načine umetnička dela. Mogli bismo shvatiti modernu fiziku i kao što je shvata Snou — kao najveće ljudsko dostignuće ovog veka — i kao Kun, kao još jednu epizodu u seriji kriza i perioda mirovanja, seriji koja se nikad neće završiti »otkrivanjem istine«, konačnim tačnim predstavljanjem stvarnosti.

Konačno, mogli bismo iskoračiti iz senke Kantovog shvatanja da je nešto što se naziva »metafizika iskustva« potrebno da bi se obezbedila »filozofska osnova« za kritiku kulture, ka shvatanju da kritika kulture koju vrše filozofi nije »naučnija«, »fundamentalnija« ili »dublja« od kritike radničkih voda, književnih kritičara, penzionisanih državnika ili vajara. Filozofi ne bi više bili posmatrači sveg vremena i večnosti, ili (kao naučnici u društvenim naukama) neuspesni imitatori fizičara, jer ni sami naučnici ne bi više bili posmatrači ili »predstavljajući«. Filozofe bismo mogli prihvatiti kao ljude koji se bave istorijom filozofije i savremenim utjecajima onih ideja koje se nazivaju »filozofske« na preostali deo kulture — ostacima ranijih pokušaja da se opišu »opšte odlike egzistencije«. To je skroman, ograničen poduhvat — skroman i ograničen u istoj meri kao što je i dubljanje kamena da bi se dobio novi oblik, ili traganje za novim elementarnim česticama. Ali on ponekad dovodi do velikih dostignuća, a Djuievo delo je jedno od takvih dostignuća. Ono je veliko ne zbog toga što nam daje tačnu predstavu opštih odlika prirode, iskustvo, kulture ili nečeg drugog. Njegova veličina leži u provokativnosti sugestije da se oslobodimo intelektualne prošlosti, da se ona tretira kao materijal za razigrano eksperimentisanje a ne kao nešto što nam dodeljuje zadatke i odgovornost. Djuieva rad nam pomaže da napustimo taj duh »ozbiljnosti« koji umetnicima tradicionalno nedostaje, a za filozofe se tradicionalno pretpostavlja da nastoje da ga očuvaju. Jer duh ozbiljnosti može postojati samo u intelektualnom svetu u kome vlada uverenje da je ljudski život pokušaj da se dostigne neki cilj izvan života, da se pobjegne od slobode u bezvremenost. Konceptija takvog sveta je još uvek ugrađena u naše obrazovanje i svakodnevni govor, da ne pomignem odnos filozofa prema svom radu. Djuj je učinio sve što je mogao da nam pomogne da se te konceptije oslobodimo i ne treba ga kriviti ako je ponekad bio zaražen bolešću koju je pokušavao da izleči.

stasis/pomeranja dubravka đurić

Smisao koji dobija oblik. Oblik koji dobija smisao. Izobličeno lice. Od umora. Protok energije. Ubrala sam ružu. Idem jednim putem. Vraćam se drugim. Druga reč je preciznije označila ono što sam htela da kažem. Put do Sv. Lucije. Leptir u travi. Fragmenti iskustva. Duhovnost u atmosferi. Prekrajati napisano. Ne razumevajući jezički eksperiment. Jedan jezik odgovara jednoj duhovnosti. Zanimljivo iskustvo. Ulazak u druge svetove drugih ljudi. Leptir izlazi iz čaure. Artikulacija reči. Lekovita voda u udubljenju kamena. Iskustvo u sećanju. Drvena kašika i drvena posuda. Pranje sudova. Ustajanje i leganje. Belutak svetluca propadajući kroz vodu. Kratka vežba meditacije na čamcu. Hoću da sam odvojena od drugih rečenica. Hoću da sam svesna čina sopstvenog zapisivanja. Ustajem i ležem. Slatki ukus... Spremam se za putovanje. Sklopljenih očiju. Nejasna tradicija. Lomljenje oraha o betonsku ploču. Jedan svet je jedan zatvoreni svet. Uglaavljen u horizontalni i vertikalni poredak. Sastavljen od delova. Delića. Čestica. Upotreba rečenica koje su delovi određenog konteksta i deluju kao znak. Upotreba rečenica koje su delovi određenog konteksta je manipulacija kontekstom i jezičkim materijalom. Iskustvo je moguće tek jezičkom artikulacijom. Nejasno postaje jasno. Jasno postaje nejasno. Saobrazno onome o čemu mislim. Saobrazno iskustvu jezika. Neumorno pričanje je iscrpljivanje. Pražnjenje. Ostajem ispražnjena. Intervencija u tekstu zadire u pitanje autorstva. Jedno je osećanje jezika iznutra. Drugo je osećanje jezika spolja. I jedno i drugo su iskustva različitih svetova. Čestice prašine i položaj ruku. Čestice prašine i kapanje vode. Izostavljen svaki opis. Izostavljena svaka suvišna reč. Kornjača u kutiji za cipele jedu lubenicu. Izostaje simbolika jer ona odvodi od reči kao takve. Svi prdmeti su samobitni. Drveni sto. Drvene stepenice. drveni panj. Drvena stolica. Drvena posuda. Drvena kašika. Drvo u dvorištu. Drvena ograda. Vunena prostirka.

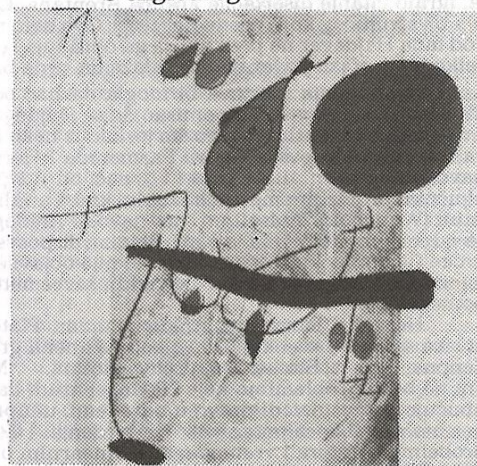
STASIS

Zastala. Na pragu. Između ostalog. Zastala. Izmučena. Između reči. Da. Izostala. Da. Između. Između latica. Reči. Zastala. Je. Je. Stala. Ostala. Između pupoljaka. Nova reč. Nova. Ponačljam isto. Isto. Iskaz. Sve je isto. Isto je. Sve. Izostala. Zastala. Klate se između. Ako je. Je između. Prepoznajem iskaz. Pišem. Pisanje je. Putovanje. Kroz reči. Rečenice. Zastala između. Reči. Rečenica. Zastala. Začudena. Opet se ponavlja isto. Se opet. Se ponavlja. Opet se isto. Isto. Zastoj. Od. Ka. Opet je isto. Je. Ruža je cvet. Cvet je reč je ruža je zastala je zastoj između reči protok. Sam ostala. Sam pisala. Sam izašla. Sam. Suočena sa. Suočena. Pupiljak je reč. Reč je priča je priča. Našla sam se usred. Šume reči. Fizički dodir sa... Reči. Ispražnjeno značenje. Sam uklonila. Značenje. Sam uklonila. Zastala je. Je otišla. Je misao. Ispala iz. Iza sebe. I. Iz sebe. I. Iz. Iza. Uznemirena. Usred. Uznemirena. Zastala. Zastala ispred. Pred. Preda mnom. Zagledala se. Se pogledala se. Usred sebe. Reč. Površina. Površno. Ne. Ostaje isto. Kako je isto. I to. Opet je. Zato je. Ako je. Izašla. Zastala. Usred. Zbunjeno. Zgusnuto. Zaboravno. Svesno. Smotano u tami. Tamnosamotno. Somotno. Usred noći. Šuma reči. U posredno neizgovorenom. Novogovorenom. Zastaju. Rečostaju. Vodostaju. Pisanje je. Traganje. Iza reči. Ispred reči. Rešči. Sišči. Krijem rečotvorje u izgovoreno-napisano. Ruža je rosa je reč je. Tačkoslavno. Iskosa. Prkos. Za stolom zastala za stolom stala stisnula sto stolicu. Izgubila se. Žaba. Žir. Žirotvorno. Reč. Izostavljena. Stavljena. Iza. Ravnokraka reč. Rečokraka. Zaustavljena. Slonjena. Sklonjena. Gonjena. Tražena. Okrenula se. Krenula. O. Sam se. Oko. Sam sama. Sam se sama. Savila. Vila. Ravna. Izokrenuta. Pokrenula sam se. Smo se. Zastali. Za stolom. Iskaz. Je. Ponovljen. Nov. Ponovo. Je. za niz a. Nizazanani. Do kraja. Do.

1. John Dewey and Arthur F. Bentley, *A Philosophical Correspondence 1932—1951*, ed. S. Ratner and J. Aitman (New Brunswick: Rutgers University Press, 1964), str. 643, vidi u vezi navedene promene naslova. Uporedi »Experience and Existence«, »A Comment«, *Philosophy and the Phenomenological Research*, 9 (1949): 712 i dalje u vezi s odricanjem od »metafizike«.
2. Npr. Arthur E. Murphy u »Dewey, s Epistemology and Metaphysics«, *The philosophy of John Dewey*, ed. P. A. Schilpp (Evanston and Chicago: Tudor Publishing Co. 1939), str. 219.
3. »Dewey's Naturalistic Metaphysics«, preštampano u Schilpp, *op. cit.*, str. 245.
4. Dewey, »Half-Hearted Naturalism«, *Journal of Philosophy*, 24 (1927): 59.
5. Dewey, *Experience and Nature* (New York: W. W. Norton, 1929), str. 412.
6. Sidney Hook, *John Dewey* (New York: Hohn Day, 1939), str. 34—35.
7. *Ibid.*, str. 44.
8. »From Absolutism to Experimentalism« (1930) preštampano u *John Dewey on Experience, Nature and Freedom*, ed. Richard J. Bernstein (New York: The Library of Liberal Arts, 1960), str. 18.
9. *The Quest for Certainty* (New York: Minton, Balch, 1929), str. 309. Ovo je šire obrađeno u eseju 3. ove knjige u kome pokušavam da nadem analogiju između ovog aspekta Djuieve misli i Hajdegerove kritike »metafizike«.
10. Albert Hofstadter, »Concerning a Certain Deweyan Conception of Metaphysics« u *John Dewey: Philosopher of Science and Freedom*, ed. Sidney Hook (New York: Dial Press, 1949), str. 289. Za kritiku ove vrste shvatanja vidi Hukovu diskusiju i Randalu u *The Quest for Being* (New York: St. Martin's Press, 1961), str. 163 i dalje.
11. Ovdje se opet može povući korisna analogija s Hajdegerom. Shvatanje po kome bi trebalo pronaći »osnovne tipove postojanja« je upravo ono što je naveo Hajdegera da u *Sein und Zeit* navede listu *egzistencijala*. Shvatanje da je to deo »humanističke« tradicije metafizike koju je on želeo da odstrani navela ga je da u svom kasnijem radu napusti bilo koji takav projekt.
12. Shadworth Hodgson, »Illusory Psychology«, napad na Djuia prvobitno objavljen u *Mind*, 1886, i preštampan u *Early Works of John Dewey*, i (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1969). Ovaj se odeljak najavljuje u tom svesku na str. lvi a dva pasusa citirana iz Djuia na str. 157—158 odnosno na str. 161—162.
13. Iz »Psychology as Philosophic Method«, *Early Works*, 1, str. 166—167.
14. Za shvatanje »empirizma« kao gledišta po kome se »delimično iskustva, ili pre, opis delimičnog iskustva prikazuje kao totalitet«, vidi *Early Works*, 1, str. 161.
15. *Early Works*, 1, str. 171—172.
16. Uporedi T.H. Green, *Works*, 1 (London, 1885), str. 13—19. Djuj je eksplicirao Grinovo shvatanje iz ovog odeljka u jednom od eseja koji Hodžson kritikuje (»The Psychological Standpoint«, *Early Works*, i str. 125—126). Zapazimo takođe Djuievo često citirano odavanje priznanja Grinu (*Early Works*, 1, str. 153). Za Djuievu i Grinovu glavnu tezu protiv Hjuma, odevenu u moderno ruho, vidi Sellars, »Empiricism and the Philosophy of Mind«, sect. VI (preštampano u knjizi *Science, Perception and Reality* (London: Routledge and Kegan Paul, 1963) I. J. Bennett, *Locke, Berkeley, Hume* (Oxford: Oxford University Press, 1971) sekt. 4.
17. *Early Works*, 1, str. 152.
18. *Experience and Nature*, str. 15.
19. Izraz je iz autobiografskog eseja »From Absolutism to Experimentalism«, preštampan u Bernstein, *op. cit.*, str. 12. Na istoj stranici on kaže »Nikad neću pomisliti da ignorisem, još manje da poričem ono što jedan mudar kritičar u i tamo navodi kao otkriće — da je upoznavanje Hegela ostavilo trajan pečat na mom mišljenju.«
20. »From Absolutism to Experimentalism«, str. 10.
21. *Experience and Nature*, str. 9.
22. *Ibid.*, str. 23.
23. Vrsta žargona kojem su Djuj i Bentli još uvek težili u *Knowing and the Known*.
24. Kant, *Kritik der Reinen Vernunft*, A271 = B327.
25. *Experience and Nature*, str. 258—259.

Richard Rorty, *Consequences of Pragmatism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1982.

S engleskog: Dušan Kuzmanović

POMERANJA

To je bilo preostalo da se uradi. Pomeranje sa mrtve tačke. Fraze koje se ponavljaju i znače bez značenja. Ruka na stolu. Pisanje iz dana u dan. Obuzdavam želju. Autorefleksija. Apriorno postavljeni zahtevi. Snovi. Ako su snovi poruke, da bih ih razumela, moram ih dešifrovati. Svaki znak, materijalan ili ne, pismo je i treba ga protumačiti. Tumačenje podrazumeva više mogućih čitanja. Osvrnula sam se na urađeno sa svešću da je JA pisca kompleks koji deluje. Stavila sam tačku. Okrenula novi list. Otpočela Novi život. Simboli samo pomažu da se razume. Kao prazna fraza prazan simbol. Praznina je istrošenost, ljudska, prazna forma. Materiji je potrebna forma da bi dobila oblik. Stvaranje podrazumeva već postojeće elemente koji se prestruktuiraju. Kombinovanje elemenata u različitim razmerama daje različite elemente iste, slične ili suprotne vrste. Osvrnula sam se na urađeno — da bi napisana/izgovorena rečenica funkcionisala kao lajt-motiv i time dala ritam napisanom. Okrenula sam list da bih otpočela Novi život. Novi elementi preoblikuju staro. Preostalo da se uradi variranjem ograničenog broja elemenata. Zato sam stavila tačku. Da bi nova rečenica mogla da počne. Da bi počeo Novi život reči u odeljku tekture teksta. Smisao je isti. Kad ga ima.